

Барбара КАССЕН та Філіп РЕНО

ДВІ ПАРАДИГМИ : “FREEDOM” ТА “LIBERTY”

В англійській мові є два слова, *freedom* та *liberty*, які обидва протиставляються словам *serfdom* (поневолення) або *slavery* (рабство), проте їхні конотації значно різняться між собою. *Freedom* є більш загальним терміном, який визначає здатність певної істоти діяти згідно зі своєю волею, без примусу або, принаймні, без легітимного примусу; тож його вживають у загальній філософії, говорячи про “свободу волі”, про “вільну волю” та ін., та в політичній філософії, щоб визначити стан, у якому перебувають громадяни “вільної” спільноти. Значення слова *liberty* має більш юридичний та політичний відтінок : воно означає відсутність будь-яких обмежень свободи крім тих, які легітимно (*justly*) установлені правом або законом (*Law*), і таким чином має хвалебні конотації, які пояснюють вживання цього слова ліберальними або республіканськими мислителями, що дорожать політичною свободою, тобто змогою вільно жити під законами.

Таким чином англійська мова функціонує як свідок, який модулює дві парадигми, освітлені Бенвеністом (“Словник індоєвропейських соціальних термінів”, т. 1, розд. 3), які застосовуються в індоєвропейських мовах, щоб створити ідею свободи. *Liberty*, як і французьке *liberté*, відсилає до латинських *liber* та *libertas*, так само як і до грецьких *eleutheros* [ἐλεύθερος], *eleutheria* [ἐλευθερία] : насправді латинський та грецький терміни збігаються з лінгвістичної точки зору та пов’язані з одним і тим самим коренем *leudh (“рости, розвиватися”), від якого походять такі різнорідні на перший погляд терміни як *Liber* (лат.) – античний бог винограду, *liberi* (лат.) – “діти”, (правильно народжені, законні) та *Leute* (нім.) – “народ”. Звідки й наголос на етнічну основу та зростання.

Проте існує інша генеалогія свободи, яка висуває на перший план поняття, пов’язані з індивідом: англійське *free*, як і німецьке *frei*, походять від одного індоєвропейського прикметника *priyos*, який виражає особисту належність, зв’язок між собою та своїми. Цього разу визначальною є належність до закритої групи тих, які між собою

звуть одне одного “друзі” (*friend* (англ.), *Freund* (нім.)): свобода визначається більше не народженням, а емоційною та інституційною взаємодією із класом. Отож тут може бути використана ціла група слів, які так само вказують, що “собою” можна бути лише в “між-собою”: тут ми віднаходимо індоєвропейське *swe, яке означає себе самого, зворотне, власне (*idios* [ἴδιος] (грецьк.)), так само як і союзника, родича (*etês* [ἑτήρ] (грецьк.)), компаньйона, колегу (*hetairos* [ἑταῖρος] (грецьк.), *sodalis* (лат.)).

Ця подвійна лінгвістична парадигма, яка відображає два способи виявити свободу та ідентифікувати особу, здатна пояснити деякі невідповідності в історії філософії, зокрема, безперечно, між термінами, що залежать від однієї й тієї ж парадигми.